

УДК 342.734

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-2-151-155

Ігор НАЛИВАЙКО©

викладач

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ ТА ГАРАНТІЙ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

Актуальність ролі держави у забезпеченні соціальних стандартів та гарантій стає все більш очевидною в контексті сучасних наукових та політичних дискусій. Ця наукова стаття, спрямована на детальне дослідження цієї ролі, намагається відповісти на декілька ключових питань через вивчення теоретико-правових аспектів та світового досвіду.

У першій частині розглядається теоретичне розуміння ролі держави у забезпеченні соціальних стандартів і гарантій, яке базується на відповідних теоріях та концепціях. Потім ми втілюємо теорію в реальність, аналізуючи правові аспекти цього питання, включно із законами, які регулюють державні гарантії та соціальні стандарти. Подальша частина роботи присвячена аналізу світового досвіду з метою вивчення практичних способів забезпечення соціальних стандартів та гарантій різними державами. Ми вирішуємо цей виклик, аналізуючи фінансові та структурні наслідки ролі держави у встановленні та виконанні соціальних стандартів. У заключній частині статті розглядаються міжнародні стандарти у сфері соціальних гарантій та роль міжнародних організацій у встановленні та контролі за виконанням цих стандартів. Ми також зупиняємося на особливостях імплементації міжнародних стандартів на національному рівні.

Ця стаття надає новий вимір для глибокого розуміння критичної ролі держави в забезпеченні соціальних стандартів та гарантій, намагаючись об'єднати теоретичні, правові та практичні аспекти цього питання. Наше дослідження ставить на меті стати важливим внеском у наукові дебати та допомогти у формуванні державної політики у сфері соціальних стандартів та гарантій.

Ключові слова: соціальні гарантії, соціальні стандарти, держава, вплив, теоретико-правовий аналіз, ЄС, США.

Постановка проблеми. З огляду на важкі соціально-економічні умови, з якими Україна зіткнулася протягом останніх років, стає очевидною неспроможність уряду ефективно виконувати свої соціальні обов'язки. Незважаючи на посилені зусилля з боку уряду щодо підвищення рівня зайнятості, доходів, а також рівного доступу до соціальних та економічних ресурсів по всій країні, проблема бідності не втратила своєї гостроти. Масове безробіття та відсутність стабільності у зайнятості ведуть до поширення низького рівня життя серед значної частини населення.

Уряд зосередив значні ресурси на стабілізацію соціально-економічної ситуації, зокрема через реалізацію національних програм соціального захисту сімей з обмеженими економічними можливостями. Однак у контексті глобального порівняння виникають сумніви щодо якості та рівня державних соціальних стандартів і гарантій, а також ефективності реалізованої соціальної політики. Це засвідчує об'єктивну потребу в адаптації до європейських стандартів та відповідної модернізації системи соціальних стандартів та гарантій.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Незліченні дослідження та публікації, присвячені проблемам соціального захисту та реформам в Україні, зазнали значного впливу від вчених, як-от: Н. Абакумова, І. Андрієнко, В. Базилович, С. Бобровник, Н. Болотіна, Н. Борецька, Є. Лібанова, Г. Лопушняк, М. Лукашевич, Г. Назарова, І. Рудкевич, І. Сирота, Л. Семів, Т. Семигіна, М. Сокол, І. Хомич, П. Шевчук, І. Ярошенко тощо. Цими вченими освітлено великий спектр теоретико-методологічних проблем. Однак, незважаючи на це, загальна проблематика соціальних стандартів і гарантій в нашому суспільстві вимагає подальшого

© І. Наливайко, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1532-2996>

k_zpd@dduvs.in.ua

глибокого та системного аналізу.

Метою статті є аналіз ролі держави в дотриманні соціальних стандартів і забезпеченні гарантій, які слугують основою для визначення рівня соціального захисту держави, необхідного для ефективного здійснення заходів соціального захисту населення України.

Виклад основного матеріалу. Згідно з цими теоріями, держава є головною організаційною силою, яка визначає структуру соціальних стандартів та гарантій у суспільстві. Процес формування, здійснення та регулювання соціальних стандартів та гарантій вимагає систематичного та ефективного державного втручання [4].

Зважаючи на правову теорію, держава має пряму обов'язковість створювати та впроваджувати нормативно-правові акти, які визначають та захищають соціальні стандарти та гарантії громадян [5]. Вона також має відповідальність за моніторинг та впровадження цих норм та гарантій на практиці, включно з використанням судових механізмів для вирішення спорів і забезпечення дотримання цих стандартів [6]. Соціальна теорія та теорія інституційних змін наголошують на ролі держави у формуванні та регулюванні соціальних відносин. Це містить організацію і регулювання виробничих відносин, розподілу та обміну, а також рівність участі в соціальному житті [7].

Зрештою, в контексті теорій соціального порядку, держава відіграє важливу роль у формуванні та підтримці соціальної стабільності, що становить створення умов для взаємодії та взаємозв'язку між різними секторами суспільства, забезпечення загальних стандартів для громадянського життя, забезпечення збереження та захисту цих стандартів [8].

Отже, роль держави в забезпеченні соціальних стандартів та гарантій може бути підсумовано так: держава визначає структуру та контекст соціальних стандартів та гарантій; вона відповідає за їхнє встановлення, захист та впровадження на практиці; вона регулює соціальні відносини та відносини виробництва; і вона відповідає за створення умов стабільності та соціальної взаємодії [9].

Тож Конституція країни є основоположним документом, що визначає принципи та норми, які регулюють роль держави у забезпеченні соціальних стандартів [14]. Вона забезпечує фундаментальні права та свободи громадян, включаючи право на гідне життя, доступ до освіти, охорону здоров'я та соціальний захист [10].

Юридичні інструменти, які допомагають у виконанні положень Конституції, містять закони, нормативні акти, судові рішення, а також політики та програми, розроблені державними органами. Ці інструменти допомагають у встановленні, регулюванні та впровадженні соціальних стандартів, визначених у Конституції. Окрім внутрішніх юридичних механізмів, міжнародні норми та стандарти також відіграють важливу роль в забезпеченні соціальних стандартів. Це можуть бути міжнародні конвенції, договори та декларації, які визначають загальноприйняті стандарти та норми щодо прав людини, соціальних прав тощо [15]. Останнє, але не менш важливе, держава несе відповідальність за гарантування не лише соціальних стандартів, але й політичної автономії та свободи своїх громадян. Це означає, що держава повинна забезпечити не лише мінімальний рівень життя для своїх громадян, але й гарантувати їх право на участь в політичному житті країни [16].

Отже, роль держави в забезпеченні соціальних стандартів дуже велика і складна. Вона містить у собі не лише регулювання та захист соціальних прав, але й забезпечення умов для розвитку громадянського суспільства та політичної участі громадян [17]. Дійсно, держава має зобов'язання дотримуватися та гарантувати соціальні стандарти в межах правового контексту. Це не тільки містить захист прав своїх громадян, але і дотримання міжнародних зобов'язань, що стосуються надання іноземцям доступу до судової системи, а також забезпечення виконання правосуддя відповідно до міжнародно визнаних стандартів справедливості та належної процедури [18]. Важливо визнати, що громадянські та політичні права є основою для забезпечення доступу до соціальних прав. Без гарантій цих основних прав, як наприклад, право на свободу слова, свободу зібрань або право на справедливий суд, соціальні права можуть бути поставлені під загрозу [19].

Щодо нормативних теорій, вони надають цінне теоретичне осмислення, яке може допомогти у формуванні ефективних політик та стратегій для забезпечення соціальних стандартів. Теоретики, такі як Хабермас, Фуко і Ролз, пропонують концепції, які наголошують на важливості норм та цінностей, які можуть бути відповідні для всіх членів суспільства. Ці теорії можуть стати підґрунтям для розробки політик, які враховують

потреби різних соціальних груп та створюють умови для індивідуальної свободи вибору [4].

Тому роль держави в забезпеченні соціальних стандартів в правовому контексті містить у собі не тільки захист та гарантію прав, але й активне втілення та виконання цих прав, з урахуванням відповідних теорій та практик.

Роль держави у встановленні і підтримці соціальних стандартів та гарантій є критичною і може виявлятися у різних формах, включно зі встановленням справедливої та мінімальної заробітної плати, забезпеченням достатнього рівня життя для всіх громадян. Проте методи забезпечення цих стандартів можуть відрізнятися залежно від культурних, економічних та політичних особливостей країни [2].

Наприклад, в Європі використовують три основні методи для визначення мінімальної заробітної плати: врахування мінімальних потреб працівника, встановлення суми, що в 2–2,5 рази перевищує прожитковий мінімум або використання порівняльного показника мінімальної та середньої заробітної плати. Це важливо, оскільки індивідуальний дохід має значний вплив на загальний дохід населення, а також на рівень попиту на товари, послуги, працю і, відповідно, на економіку країни загалом [2].

Держава гарантує, що всі громадяни мають право на справедливу оплату праці. Це важливе право та соціальна вимога, особливо у контексті ринкової економіки [2]. Важливо вивчити досвід реформ в інших країнах з метою вдосконалення місцевого законодавства і політик [28].

Право на соціальні стандарти і гарантії важливо, і це підтверджується законодавством багатьох західних країн, особливо у сфері регулювання праці. Міжнародний досвід в нагляду та контролі за дотриманням трудового законодавства також має бути взято до уваги [28]. Вивчення та адаптація світового досвіду забезпечення соціальних стандартів і гарантій є критичною для успішного впровадження та підтримки соціальних стандартів [28].

З огляду на різноманітність міжнародних досліджень та підходів, зрозуміння того, як різні країни підходять до соціальних гарантій, може допомогти у формулюванні ефективних політик. Наприклад, в Європі основний акцент робиться на соціальній солідарності, демократії, соціальних правах, справедливості та громадянстві, гарантуючи соціальну безпеку як основне право. Чилі та інші країни також слідують цьому підходу, який відрізняється від того, що застосовується в Північній Америці. Вивчення та впровадження цих методів може поліпшити національне законодавство та політику у сфері соціальних гарантій [20].

Щоб Україна поліпшила соціальні стандарти та гарантії, потрібні законодавчі корективи. Вони вимагають усунення колізій між чинними нормативно-правовими актами, враховуючи міжнародну практику, та адаптації їх до правової системи України. Така дія дозволить створити правову основу для підвищення соціальних стандартів та гарантій в країні. Громадськість має довіряти пропонованим змінам, щоб забезпечити їх успішне впровадження. Крім того, держава повинна визнавати економічні наслідки своїх гарантій, які слугують інструментом підтримки організацій, що сприяють економічному зростанню та досягають стратегічних цілей. Під час аналізу ролі державних гарантій у забезпеченні соціальних стандартів важливо використовувати різні методології, включно з порівняльно-правовим та історико-правовим підходами. Це допоможе зрозуміти специфіку правової системи України та роль держави у дотриманні соціальних стандартів [21].

Держава є невід'ємною складовою сучасного світу, і саме вона повинна підтримувати соціальні норми та гарантії як у фінансовому, так і в структурному плані. Це досягається шляхом сприяння сталому розвитку та модернізації соціальної держави. Щоб захистити громадянські та політичні права своїх громадян, держава повинна чуйно реагувати на потреби суспільства. Це вимагає наявності широкого спектра послуг та ресурсів для громадян, а також встановлення норм, що гарантують індивідуальну свободу вибору та можливість оцінювати дії держави. Ці норми формуються через нормативні теорії критичних теоретиків, таких як Хабермас [4]. Через цю структуру соціальні стандарти та гарантії інтегруються в структуру держави та повністю реалізуються її громадянами. Це гарантує, що держава може ефективно задовольняти потреби своїх громадян і забезпечувати їм відчуття безпеки та стабільності. Отже, очевидно, що уряд несе відповідальність за дотримання соціальних стандартів і фінансових гарантій, підтримуючи сталий розвиток та модернізацію соціальної держави, як вказано в джерелі

[23].

Було розроблено багато теорій щодо ролі держави у дотриманні соціальних стандартів. Це пов'язано з тим, що громадянські та політичні права відкривають доступ до різних соціальних прав, таких як справедлива зарплата, мінімальна зарплата, достатній рівень життя [24]. Тому необхідно вивчити успішні стратегії інших країн під час реорганізації законодавства в окремій країні. Нормативна теорія, що обговорюється критичними теоретиками, яскраво ілюструє, як держава може практично забезпечити соціальні стандарти та гарантії.

Висновки. Держава є невід'ємною частиною сучасного світу і зобов'язана забезпечувати соціальні стандарти та гарантії, як фінансово, так і структурно. Це також вимагає встановлення набору принципів, які забезпечують індивідуальну свободу вибору та здатність оцінювати дії держави. Ці принципи повинні бути прозорими та зрозумілими для громадян, щоб вони могли адекватно відгукнутися на дії держави і у свою чергу мати змогу активно впливати на політику та процеси в країні.

Виклики у поліпшенні соціальних стандартів та гарантій в Україні є складними, але виконуємими завданнями. Необхідно зробити законодавчі корективи, що вимагають усунення колізій між чинними нормативно-правовими актами і адаптації їх до правової системи країни. Це дозволить створити солідну правову базу для підвищення соціальних стандартів і гарантій.

Важливо, щоб громадськість мала довіру до запропонованих змін для їх успішної реалізації. Держава повинна визнавати економічні наслідки своїх гарантій, які служать інструментом підтримки організацій, що сприяють економічному зростанню та досягають стратегічних цілей.

У контексті глобалізації та сучасних викликів, держава відіграє ключову роль у забезпеченні соціальних стандартів та гарантій. Це досягається шляхом сприяння сталому розвитку та модернізації соціальної держави, захисту громадянських та політичних прав своїх громадян, і відповідного реагування на потреби суспільства.

У кінцевому підсумку, уряд має відповідальність за забезпечення соціальних стандартів і фінансових гарантій, виконуючи свою роль як головний регулятор і гарант соціальної держави. Такий підхід дозволить створити в Україні справедливіше суспільство, забезпечити достатній рівень життя для всіх громадян.

Список використаних джерел

1. Sanginova L., Tkhamadokova I. (n.d.). URL: amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/41.
2. Chanysheva G., Krasnov Y., Tarasenko V. Minimum wage in the system of state social guarantees: International comparative-legal experience. (n.d.). URL: amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/2286.
3. Lytvyn N., Berlach A., Kovalko N. Legal regulation of the state financial guarantees of medical services for the population: domestic and international experience. (n.d.). URL: www.emerald.com.
4. Habermas J. Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy. (n.d.). URL: books.google.com.
5. Reed D. Stakeholder management theory: A critical theory perspective. (n.d.). URL: www.cambridge.org.
6. Teubne, G. Substantive and reflexive elements in modern law. (n.d.). URL: heinonline.org.
7. Knight J. Institutions and social conflict. (n.d.). URL: books.google.com
8. Kelsen H. General theory of law and state. (n.d.). URL: books.google.com
9. Slaughter A. International law in a world of liberal states. (n.d.). URL: academic.oup.com/ejil/article-abstract/6/3/503/359130.
10. Robeyns I. The capability approach: a theoretical survey. (n.d.). URL: www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/146498805200034266.
11. Doyal L., Gough I. A theory of human needs. (n.d.). URL: journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/026101838400401002
12. Immergut E. The theoretical core of the new institutionalism. (n.d.). URL: journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0032329298026001002.
13. Trubek D. Toward a social theory of law: an essay on the study of law and development. (n.d.). URL: www.jstor.org/stable/795251.
14. Nalyvaiko L. State System Guarantees: Theoretical and Legal Characteristics. (n.d.). URL: scholar.archive.org.
15. Meyer T., Hinchman L. The theory of social democracy. (n.d.). URL: books.google.com.
16. Ullmann-Margalit, E. The emergence of norms. (n.d.). URL: books.google.com.
17. McGonigle Leyh B. A new frame? Transforming policing through guarantees of non-repetition.

(n.d.). URL: academic.oup.com/policing/article-abstract/15/1/362/5868586.

18. Scott C., Macklem P. Constitutional Ropes of Sand or Justiciable Guarantees Social Rights in a New South African Constitution. (n.d.). URL: heinonline.org.

19. Offe, C. Capitalism by democratic design? Democratic theory facing the triple transition in Central and Eastern Europe. (n.d.). URL: link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-642-52404-2_2.

20. Francioni F. Access to Justice, Denial of Justice and International Investment Law | European Journal of International Law Oxford Academic. (n.d.). URL: academic.oup.com/ejil/article-abstract/20/3/729/402477.

21. Berg L. The establishment of legal rules as an element of the system of legal influence: an instrumental approach. (n.d.) . URL: cyberleninka.ru.

22. Khamzin A., Khamzina Z., Oryntayev Z. Constitutional Law Fundamentals of the State Administration of the Social Sphere in the Republic of Kazakhstan.. (n.d.). URL: eric.ed.gov/?id=EJ1115571.

23. Bidaishiyeva A., Nadirova K. Improving quality of legal regulation for social rights of family and child within new social course in the Republic of Kazakhstan. (n.d.). URL: search.proquest.com.

24. Mullerson R. Human rights and the individual as subject of international law: a Soviet view. (n.d.) . URL: heinonline.org25. Nugmanovna M. The place and significance of social and legal control in the legal socialization of the individual in civil society. (n.d.). URL: www.indianjournals.com.

25. Cotterrell R. What is transnational law?. (n.d.). URL: www.cambridge.org.

26. Fudge J. The new discourse of labor rights: From social to fundamental rights. (n.d.). URL: heinonline.org.

27. Kuttygalieva A., Buribayev Y., Khamzina Z. Ensuring social guarantees and human rights for the implementation of the labour legislation of the Republic of Kazakhstan. (n.d.). URL: www.torrossa.com/it/resources/an/4698865.

Надійшла до редакції 31.05.2023

ABSTRACT

Ihor Nalyvaiko. Role of the state in ensuring social standards and guarantees: theoretical and legal aspects and world experience. The relevance of the state's role in ensuring social standards and guarantees is becoming increasingly obvious in the context of modern scientific and political discussions. This scientific article, aimed at a detailed study of this role, attempts to answer several key questions by studying theoretical and legal aspects and world experience.

The first part deals with the theoretical understanding of the state's role in ensuring social standards and guarantees based on relevant theories and concepts. Then, we turn the theory into reality by analyzing the legal aspects of the issue, including laws that regulate state guarantees and social standards.

The further part of the work is devoted to analysing world experience to study practical ways of ensuring social standards and guarantees by various states. We address this challenge by analyzing the financial and structural implications of the state's role in setting and enforcing social standards.

The final part of the article examines international standards in social guarantees and the role of international organizations in establishing and monitoring the implementation of these standards. We also dwell on the peculiarities of implementing international standards at the national level.

This article provides a new dimension for a deep understanding of the critical role of the state in ensuring social standards and guarantees, trying to integrate the theoretical, legal and practical aspects of this issue. Our research aims to be an important contribution to the scientific debate and to help in the formation of public policy in the field of social standards and guarantees.

Keywords: *social guarantees, social standards, state, influence, theoretical and legal analysis, EU, USA.*